

**ایفای اصل دین یا ادای کامل حق
از طریق جبران کاهش مالیت**

تألیف: فتح الله رحیمی

پاییز ۱۳۹۰

انتشارات مرکز آموزش و برنامه ریزی دیوان محاسبات کشور

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۴۸۳-۱-۵
شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۶۱۶۴۴
عنوان و نام پدیدآور: ایفای اصل دین یا ادای کامل حق از طریق جبران کاهش مالیت / تالیف
فتح‌الله رحیمی
مشخصات نشر: تهران: دیوان محاسبات کشور، مرکز آموزش و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۸۸ ص.
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: کاهش ارزش پول (فقه)
موضوع: تأمین خسارت
موضوع: بدهکاران و بستانکاران (فقه)
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۲
رده بندی کنگره: ۳ ۱۳۹۰ ر ۸۷ پ / ۶/ BP ۱۹۸
سرشناسه: رحیمی، فتح‌الله، ۱۳۴۷ -
شناسه افزوده: دیوان محاسبات کشور، مرکز آموزش و برنامه‌ریزی
وضعیت فهرست نویسی: فیا

ایفای اصل دین یا ادای کامل حق از طریق جبران کاهش مالیت

تالیف: فتح‌الله رحیمی
نوبت چاپ: اول
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
تاریخ نشر: پاییز ۱۳۹۰
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۴۸۳-۱-۵
قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال
صفحه آرایشی: شهرام کسایی
طراحی جلد: پوریا کریمی
چاپ و صحافی: پژمان
ناشر: مرکز آموزش و برنامه‌ریزی دیوان محاسبات کشور

نشانی: یوسف آباد - خیابان سید جمال الدین اسدآبادی نبش خیابان ۴۶ پلاک
۳۶۲ ساختمان شماره ۲ دیوان محاسبات کشور
تلفن: ۸۸۰۵۱۴۰۷ فکس: ۸۸۰۵۱۴۰۵
کلیه حقوق این کتاب برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه // ۵

گفتار نخست: مفهوم خسارت // ۷

قسمت اول: تقصیر // ۹

قسمت دوم: منشأ احراز خسارت // ۱۲

قسمت سوم: ارزش واقعی مال // ۱۶

گفتار دوم: نقش پول در موزانه مبادلات اقتصادی // ۲۰

قسمت اول: تورم علت تنزل ارزش پول // ۲۲

قسمت دوم: تحلیل تاریخی تورم و کاهش ارزش پول // ۲۴

قسمت سوم: مفهوم کاهش مالیت // ۲۶

قسمت چهارم: ماهیت پول // ۳۰

قسمت پنجم: تأثیر قاعده لاضرر در جبران کاهش مالیت // ۳۵

گفتار سوم: تحلیل حقوقی لزوم جبران کاهش ارزش پول // ۳۷

قسمت اول: درآمدی به روایات مربوط به استقرار ضمان ناشی از کاهش ارزش پول // ۳۹

قسمت دوم: ضمان کاهش ارزش پول // ۵۰

قسمت سوم: طرح ابهامات وارده بر منطق استدلالی ارایه شده مربوط به ضمان کاهش ارزش پول // ۵۶

قسمت چهارم: تأثیر قاعده عدل و انصاف در ضمان کاهش ارزش پول // ۶۱

گفتار چهارم: معیار و میزان در تشخیص لزوم جبران کاهش ارزش پول // ۶۶

قسمت اول: مثلی بودن پولها // ۶۹

قسمت دوم: مبنای حقوقی مثلی بودن پولهای اعتباری // ۷۱

قسمت سوم: تحقق ادای کامل دین، امری عرفی است // ۷۴

قسمت چهارم: لزوم رعایت قاعده عدل و قسط در شرایط تورمی شدید // ۷۷

قسمت پنجم: تلقی جبران کاهش ارزش پول در شرایط تورمی خفیف به عنوان عملی غیرمجاز

و ربا // ۷۹

قسمت ششم: ادای کامل دین در شرایط تورم و کاهش متوسط ارزش پول // ۸۰

نتیجه گیری // ۸۲

منابع و مأخذ // ۸۶

مقدمه ناشر:

دیوان محاسبات کشور در سالهای اخیر توجه ویژه ای را به مقوله تحقیق و پژوهش اختصاص داده است و برای نیل به این منظور ضمن اصلاح ساختار و تشکیلات مربوطه، برنامه هایی را در جهت هدایت نیروهای درون و برون سازمانی به سمت پژوهش های کاربردی به تصویب رسانده است. بخشی از برنامه های مصوب فوق ناظر به حمایت از پایان نامه های تحصیلی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری بوده و بخشی دیگر نیز معطوف به حمایت از طرحهای پژوهشی مرتبط با وظایف و اختیارات دیوان محاسبات است که توسط افراد محرب و صاحب نظر در زمینه های مالی و محاسباتی پیشنهاد و انجام می پذیرد.

کتاب حاضر یکی از آثار تخصصی ارزشمندی است که در حوزه امور حقوقی و مالی توسط آقای فتح اله رحیمی به رشته تحریر در آمده است. سابقه طولانی فعالیت نویسنده این اثر، علاوه بر تدریس رشته حقوق در دانشگاه، در مناصب مهم و متعدد در دیوان محاسبات، نظیر مدیر کل حقوقی و معاونت دادستانی دیوان محاسبات نیز موجب غنای مطالب این اثر گردیده است که به این وسیله از تلاش ارزنده ایشان قدردانی به عمل می آید.

لازم به ذکر است، دیوان محاسبات آمادگی خود را برای چاپ آثار مرتبط با امور حسابرسی، حسابداری، حقوق مالی و به طور کلی آثار مربوط با مسائل و موضوعات مالی و محاسباتی اعلام می دارد.

مرکز آموزشی و برنامه ریزی

پیشگفتار

در زندگی روزمره آحاد مردم به حسب عرف، متناسب با نیاز داد و ستد، ایجاد تعهد و ایفای آن، به عنوان چهره‌های بارز از تعامل اجتماعی با گرایش امور مادی و اقتصادی، صورت می‌پذیرد. مردمان در رفع حوایج یومیه، محتاج تنظیم روابط زندگی اجتماعی به نحو منطقی و عقلانی و در انطباق با آنچه که عرفاً دیگران به آن ملتزم بوده یا پایبندش می‌باشند، هستند. کالایی می‌خرند، خدمتی آرایه می‌دهند و ... تا امور زندگی مادی را به نحو شایسته رتق و فتق کنند. در این رهگذر، اقتضای موازنه در تعامل مطلوب متقابل اشخاص، به ویژه در امور اقتصادی و حقوقی، ایفای درست تعهد و رد صحیح دین است به نحوی که در هیچ طرف این موازنه، رفتاری که متضمن ضرر به دیگری یا ایفای ناروا و بدون رضایت طرف مقابل باشد، بروز نیابد. در غیر اینصورت ذوق سلیم آن را نمی‌پسندد و همواره انتظار اعاده وضع به حالت صحیح را دارد تا نقصان حادث، موجب اضرار نگردد. لاجرم برای تشریح چنین وضعی منطقی حقوق باید راه برقرار کردن تعادل، رفع تعدی، دفع ضرر و جبران مافات و خسارت را تسهیل و هموار نماید. از دیرباز دگرگونی‌های سریع اقتصادی و ماهیت اعتباری پول، باعث شده تا ارزش پول، بعنوان یک وسیله مبادله در عقود و بویژه بیع، پیوسته سیر نزولی یافته بحدی که با ورود پول کاغذی و تحریری، روند سریعتری پیدا کند.

برای مثال اگر شخصی ده سال پیش به دیگری ده هزار تومان قرض داده و در این مدت تورم بطور متوسط ۳۰ درصد رشد کرده باشد، در واقع معادل این نرخ تورم از ارزش پول وی

کاسته شده است. بنابراین اگر بخواهد طلب خود را به گونه‌ای دریافت کند که قدرت خرید پولش محفوظ بماند، باید علاوه بر دریافت مبلغ اسمی ده‌هزار تومان، معادل ۳۰ درصد این مبلغ را نیز اخذ نماید، تا بین آنچه که داده و آنچه که ستانده است، موازنه برقرار شود.

این موضوع باعث شده تا اقتصاددانان و حقوقدانان به جبران کاهش ارزش پول در مبادلات تجاری توجه ویژه نمایند. به نحوی که در دهه‌های اخیر موضوعاً از مسائل مستحدثه در فقه اسلامی نیز محسوب شده است.

به جرأت و به ضرس قاطع می‌توان ادعا و اثبات نمود، فقه غنی شیعه امامیه با اتصال به سرچشمه جوشان و زلال کتاب خداوند رحمان و رحیم و سیره پیامبر مکرم اسلام (ص) و ائمه هدی (ع) و با اجتهاد مستمر و بلاانقطاع به مقتضای شرایط و اوضاع و احوال اجتماعی مسلمانان و جامعه در رفع حاجات حقوقی و ارشاد و راهنمایی پیروان مربوط در زندگی روزانه در جامعه امروزی، بی‌بدیل است.

با ابتدای به همین پیشنهاد غنی علمی در این مسیر نیز دیدگاه‌های متعدد حقوقی وجود دارد که شفافیت آنها ولو بطور اجمال در شناخت بهتر موضوع این نوشتار و آشنایی با نگرش حقوقدانان اسلامی مؤثر است.

صراحتاً ادعان می‌شود آنچه در این بخش کوتاه از مبحثی خاص در میان اقیانوس بیکران و ژرف علم حقوق اسلامی مطرح می‌شود، گردآوری نظریات و آراء و عقاید علمای فقه شیعی است و نگارنده تلاش کرده تا در مسیر نظریه پردازی به انعکاس آنها و تحلیلی اندک و مختصر پیرامون موارد مطروحه بپردازد.

مع الوصف آنچه انتخاب شده، موضوعی است راجع به جبران کاهش مالیت پول به عنوان ایفای اصل دین - همان افزایش ظاهری اسمی ارزش اقتصادی (مبلغ یا مقدار) پول و فی الواقع مابه ازای تنزل و کاهش ارزش پول و اسکناس ناشی از وجود تورم در جامعه می‌باشد - که امری شایع به هنگام جبران خسارت، ایفای تعهدات یا رد قیمت مال و به ویژه پرداخت دیون در روابط حقوقی بوده و در قالب موضوعی مستحدثه از منظر حقوقی و اقتصادی حائز اهمیت است. به منظور تبیین موضوع، به نظر می‌رسد باید بدو در این نوشتار محورهای تفکیک و به صورت منجز مطرح و مشخص شده و ضمن بحث‌های نظری در شناخت موضوع ایفای اصل دین، مبانی نظری لزوم تأدیه مابه ازای کاهش مالیت پول و هم چنین شناخت ضرر یا خسارت و چهره‌های آن تحلیل شود.